

**”Perspektiv på social omsorg”
Uppsala produktion vård och bildning**

Delrapport i uppdraget Utvärdering av Kompetensstegen

Brita Gustafsson
Maj 2009

Innehåll

Inledning.....	4
Beskrivning av utbildningen	4
Syfte	5
Metod	5
Resultat och analys.....	6
Intervju med utvecklingsledaren	6
Utbildarens genomförda kursvärderingar.....	7
Intervju med deltagarna.....	8
Allmänna upplevelser av kursen	8
Vad lärt sig? Fördjupad kunskap i ämnet?	9
Påverkat yrkesrollen och det fortsatta arbetet inom social omsorg?	9
Betydelse för kollegor?	10
Betydelse för de äldre?	10
Hur bibehålla/ få användning för de nya kunskaperna efter kursens slut?.....	10
Avslutande reflektioner	11
Universitetsstudier.....	11
Kunskapsanvändning?.....	12
Social omsorg.....	12
Bilaga 1	13
Bilaga 2	16
Bilaga 3	20
Bilaga 4	21

Detta är en resultatredovisning av flera i uppdraget att utvärdera insatser inom ramen för Kompetensstegen i Uppsala. En mer utförlig diskussion av helheten kommer att presenteras i en slutlig rapport som redovisas i juni 2009.

Inledning

Uppsala kommun har från Kompetensstegen sökt statliga stöd och erhållit medel för olika kompetensutvecklingsinsatser, för samtliga aktuella vårdgivare i Uppsala under perioden 2006-2008. Regionförbundet Uppsala län har av Uppsala kommun fått i uppdrag att utvärdera arbetet med Kompetensstegen i Uppsala. I detta samlade utvärderingsarbete ligger tyngdpunkten på att undersöka olika förutsättnings betydelse för att innehållet i kompetensutvecklingssatsningarna ska komma verksamheterna till godo i ett långsiktigt perspektiv. Det här utbildningsprogrammet/ kursen ”Perspektiv på Social omsorg” är en av de satsningar som genomförts inom äldreomsorgen, Produktion vård och bildning, Uppsala kommun. Här presenteras resultatet av utvärderingen.

Beskrivning av utbildningen

I en ansökan till Kompetensstegen om statligt stöd, för kvalitets- och kompetensutveckling inom vård och omsorg för äldre, söktes och erhöles medel för att genomföra utbildningen ”Perspektiv på social omsorg”.

Syftet med utbildningen var att ”ge ökad förståelse om den sociala omsorgens plats i det svenska välfärdssamhället”¹. Utbildningen skulle också utgöra ett slags ”kitt” och utgöra en form av diplomutbildning för att arbeta i kommunens äldreomsorg. Utbildningen skulle ge förutsättningar för diskussioner på arbetsplatserna ”kring en gemensam värdegrund utifrån en humanistisk syn om alla människors lika värde med respekt för självbestämmande och integritet.

Utbildningen har tidigare under åren genomförts vid ett flertal tillfällen för anställda inom äldreomsorgen, Poduktion vård och bildning. De kurser som är i fokus i den här utvärderingen har nu skett inom ramen för Kompetensstegen.

Utbildningen har omfattat 7,5 högskolepoäng (motsvarar tidigare 5 poäng) och genomförts vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet. Den har inom ramen för Kompetensstegen genomförts vid sex tillfällen med totalt 125 deltagare. Målgrupp har varit samtliga yrkesgrupper inom äldreomsorgen. Högskolebehörighet har inte varit ett krav för deltagande. De som haft behörighet har erbjudits att tentera för att erhålla 7,5 högskolepoäng. För övriga som uppfyllde kurskraven har ett kursintyg utfärdats. Varje kurs har varit spridd över tid, förlagd på sju dagar, som genomförts varannan vecka. Ett ytterligare tillfälle har erbjudits de deltagare som valt att genomföra en skriftlig tentamen för att erhålla högskolepoäng. Hälften av de 125 deltagarna från äldreomsorgen har utgjorts av omvårdnadspersonal, dvs. vårdbiträden och undersköterskor. Den andra hälften har utgjorts av sjuksköterskor, arbetsterapeuter, sjukgymnaster, demensvårdutvecklare och enhetschefer.

I kurserna har även deltagit personer som arbetar med stöd till funktionshindrade, i Uppsala kommun. Kurserna har genomförts i lokaler vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Kursernas innehåll i stora drag:

- Omsorgsbegreppet
- Välfärdssamhälle och social omsorg

¹ Ansökan om statligt stöd för kvalitets- och kompetensutveckling inom vård och omsorg om äldre

- Formell och informell omsorg
- Genus
- Etnicitet
- Sociala föreställningar om åldrande och funktionshinder
- Professionella synsätt
- Klientroller

För detaljerat program se bilaga 1.

Utbildningen har utgått från sociologisk forskning med koppling till förhållningssätt, bemötande och etik. Den har gett möjlighet att med hjälp av aktuell forskning och sociologisk och socialpsykologisk litteratur, diskutera och problematisera frågeställningar som kan uppkomma i socialt omsorgsarbete. Utbildningen har genomförts i form av föreläsningar och seminarier och självstudier har ingått.

Enligt ansökan till Kompetensstegen har förväntade effekter av utbildningen varit att ”medarbetarna ska få större förståelse för den sociala omsorgens plats i det svenska samhället och det naturliga åldrandet”. Utbildningen utgår ”från tanken att god omvårdnad är att se hela människan, inte bara det som är kopplat till sjukdom”. Utbildningarna har genomförts med ambitionen ”att knyta vetenskap, beprövad erfarenhet och verksamhet närmare varandra”.

Kompetensstegens allmänna utgångspunkter

Kompetensstegens allmänna utgångspunkter för beviljande av statliga medel för aktiviteter är

- att utbildningen ska ske verksamhetsnära eller verksamhetsförlagt
- att det ska finnas en långsiktighet i insatsen
- att insatserna ska utgå från ett brukarperspektiv.

De lokala utvärderingarna av Kompetensstegen ska kunna besvara om insatserna lett till kompetensförstärkningar hos personalen och om det i sin tur har lett till förbättringar för de äldre.

Syfte

Syftet med denna utvärdering är att utifrån angivna effekter studera kursdeltagarnas erfarenheter av utbildningen och erhålla en fördjupad förståelse av förutsättningarna för att kunskap skall komma verksamheten och de äldre till godo.

Brukarperspektivet blir belyst indirekt genom att de deltagare som intervjuas får ge sin bild av hur de tror att kunskaperna från kursen kommer de äldre till del.

Metod

För att få en övergripande bild av tanken med utbildningen, bakgrund och uppläggning genomfördes inledningsvis en intervju med äldreomsorgens utvecklingsledare under våren 2007.

I utvärderingen har tagits del av sammanställningar från två av de kursvärderingar som genomförts av utbildaren vid slutet av kurserna. Kursvärderingarna har till stor del berört utbildningens innehåll, uppläggning och deltagarnas egna ambitioner och engagemang i utbildningen. Den har även bl.a. innehållit en frågeställning om utbildningens betydelse för den

enskilde deltagarens yrkesroll i arbetet inom social omsorg. En sammanfattning av svaren på utbildarens kursvärderingar redovisas i bilaga 2.

Efter en sammanställning och analys av svaren från kursvärderingarna beslutades att i utvärderingen genomföra ett antal intervjuer med deltagare för att fördjupa diskussionerna utifrån frågeställningarna. För att fokusera på de mer långsiktiga effekterna genomfördes intervjuerna när en tid förflutit efter utbildningarnas slut.

Deltagare lottades slumpvis fram från tre genomförda utbildningar och bjöds (bilaga 3) in till två olika intervjutillfällen. Efter lämnade återbud, upprepade slumpvisa lottningar och nya inbjudningar deltog slutligen fyra personer vid två olika intervjuer, tre vid ett tillfälle och en vid ett senare tillfälle. Intervjugruppen bestod av två undersköterskor från olika vårdboenden, en demensvårdsutvecklare och en distriktssköterska. De intervjuade hade deltagit i utbildningen sex månader respektive ett år tidigare.

Semistrukturerade intervjuer genomfördes, utifrån i förväg fastställda teman (bilaga 4). Intervjuerna spelades in på band och transkriberades sedan i sin helhet.

I följande avsnitt redovisas i sammanfattande form och analyseras utifrån utvärderingens syfte vad som framkom vid kursvärderingar och intervjuer.

Resultat och analys

Intervju med utvecklingsledaren

Utvecklingsledaren gav vid den inledande intervjun en övergripande beskrivning av bakgrund till och syfte med kurserna. Utvecklingsledaren påpekar att den stora målgruppen för Kompetensstegen har varit den stora gruppen av vårdbiträden/ undersköterskor eftersom det är de som arbetar närmast de äldre. Utvecklingsledaren menar att den sociala omsorgen inom vård och omsorg för äldre utgör en stor och central del och att det därför var viktigt att samtliga yrkesgrupper som arbetar med insatser till de äldre omfattas av samma kunskaper i ämnet, för att utgöra en gemensam bas. Därför har nu kurserna *Perpektiv på social omsorg* inom ramen för Kompetensstegen riktats till samtliga yrkesgrupper i den kommunala äldreomsorgen. Utvecklingsledaren tycker att det är viktigt att kunna erbjuda högskoleutbildning även till de medarbetare som saknar högskolebehörighet, för att de ska få tillgång till aktuell forskning och litteratur inom ämnet. Här gavs då enligt utvecklingsledaren via Kompetensstegen en möjlighet att även erbjuda dessa medarbetare möjlighet att delta. För de som haft högskolebehörighet sedan tidigare har möjlighet funnits att tentera i ämnet för att erhålla högskolepoäng. För de som inte tenderat har ett intyg utfärdats av utbildaren.

Utbildningen har haft fokus på både åldrande och funktionshinder så medarbetare i kommunen som arbetar med stöd till funktionshindrade har därför erbjudits att mot en avgift delta i kurserna.

Någon utvärdering har i äldreomsorgen inte skett av programmet, endast kursvärderingar som genomförts av utbildaren vid kursavslutningarna. Men i utvecklingsledarens kontakter med deltagare i kurserna har det framkommit att utbildningarna varit mycket uppskattade och fungerat mycket bra.

Kurserna har genomförts på deltid, med återkommande utbildningstillfällen, för att stimulera reflektion och diskussion på arbetsplatserna mellan varje tillfälle. Kurserna har för deltagarna inneburit deltagande vid föreläsningar och seminarier och självstudier i av kursledarna anvisad litteratur.

Utvecklingsledaren har en förhoppning om att kurserna ska kunna fortsätta, men i en vidareutvecklad form. Många medarbetare har gått kursen och har önskemål om en fortsättning och då kanske enbart med inriktning mot åldrande och äldreomsorg.

Utbildarens genomförda kursvärderingar

Här presenteras och analyseras en sammanställning av två av utbildarens genomförda kursvärderingar, vid kursavsluten, som omfattar fyrtio besvarade enkäter. Deltagarna var verksamma inom äldreomsorg eller i arbete med stöd till funktionshindrade. Vilka verksamheter de som har besvarat enkäterna representerar framgår inte.

Kursvärderingen utgjordes av nio frågor/ påståenden med fasta svarsalternativ i en fyrgradig skala med möjlighet att lämna kommentarer och sex frågor med öppna svarsalternativ.

De deltagare som besvarat enkäterna är till övervägande del mycket positiva till kurserna. Flertalet hade inför kursstarten vetskap om kursens innehåll och utformning och de tycker att kursen har bidragit till fördjupad kunskap i ämnet social omsorg. Samtliga tycker att kursen har beaktat genusaspekter. Mer än hälften av deltagarna tycker att kursens uppläggning har gett möjligheter att konstruktivt påverka undervisningen.

Flertalet anser att de har förberett sig ganska bra inför varje utbildningstillfälle. Det är endast en av deltagarna som inte anser sig ha deltagit aktivt på lektionerna. Samtliga tycker att deras intresse för ämnet har ökat under kursens gång och flertalet tycker att kursen har uppmuntrat till självständigt tänkande och analys.

Vad har varit bra med kursen?

Kursen har av flertalet deltagare upplevts positivt, med bra och inspirerande lärare.

”Föreläsarnas djup, engagemang och intresse i ämnet var livgivande och smittsamt”

”Den har fått mig att verkligen ifrågasätta mig själv och min roll i mitt arbete”

Blandningen av deltagare, från olika verksamheter och yrken har enligt flera av deltagarna bidragit till att olika perspektiv har lyfts och till uppskattat erfarenhetsutbyte. Några av deltagarna har uppskattat möjligheten att få diskutera i små grupper samtidigt som andra hade föredragit mer av föreläsningar.

Vad skulle kunna förbättras på kursen?

Flera synpunkter från deltagarna handlar om uppläggnings av kursens seminarier. Några tycker att det borde ha ställts högre krav på seminarierna och att styrningen borde varit bättre av gruppernas presentationer vid återsamlingarna.

”Vi har ofta svävat ut och inte diskuterat uppgiften”

Det har av några deltagare upplevts svårt att prata inför hel klass och att det ofta varit de som tycker om att prata som hörts mest. Några deltagare tycker att det skulle vara mer av föreläsningar och mindre av grupper samtidigt som några andra önskat mer tid för diskussion. Någon hade önskat mer tid för anhörigfrågor och en annan deltagare tycker att det hade varit önskvärt med någon gästföreläsare.

Vad anser du om kurslitteraturen?

Kurslitteraturen har upplevts positivt av flera deltagare men även som tungläst och bitvis svår att förstå. Några tycker att den varit för omfattande samtidigt som någon tycker att det kunde ha ingått mer litteratur.

Hur bedömer du din egen insats under kursen?

Flera deltagare är nöjda med sin egen insats, några tycker dock att de kunde ha varit mer pålästa inför de olika utbildningstillfällena. Några deltagare påpekar att de varit aktiva och deltagit även om de inte pratat så mycket vilket några påpekar beror på blygsel och obehag att tala inför grupper.

Vad betyder den här kursen för i din yrkesroll och för ditt fortsatta arbete inom social omsorg?

Flera av kursdeltagarna tycker att kursen har haft stor betydelse för deras yrkesroll och att de utvecklats både yrkesmässigt och personligt. Några deltagare tycker att kursen bidragit till bättre kunskap och förståelse för konsekvenser av deras eget handlande och några tycker sig tänka efter mer och har som ambition att förbättra möten med brukare och anhöriga.

”Jag tycker att jag var analytisk och observant i mitt arbete förut, men har fått en välbehövlig spark i ändan att tänka ännu mer framåt utan att ha bagageryggsäcken på”

Några deltagare har blivit mer medvetna om sin roll och vilken maktposition det kan innebära.

”Jag kommer definitivt att vara mer medveten om min roll som hjälpgivare och vilken maktposition det innebär”

Enligt några deltagare har kursen skapat en vilja att läsa vidare i social omsorg och sociala frågor. Det är endast ett par deltagare som tycker att kursen inte har någon betydelse för yrkesrollen.

Övriga synpunkter

En övrig synpunkt som lämnats från flera deltagare är önskemålet om att få fortsätta med en fördjupningskurs i ämnet.

En annan kommentar som lämnats är:

”att det var kul med en kurs som hade en annan vinkel än hälso- och sjukvården har (som man är van vid)”

Intervju med deltagarna

Här redovisas och analyseras vad som framkom vid intervjuerna med fyra av deltagarna, vid två olika tillfällen, i kursen ”Perspektiv på social omsorg”. De fyra intervjuade har samtliga lång erfarenhet av arbete inom äldreomsorg, som minst åtta år och som mest trettio år. Intervjuerna genomfördes som nämnts ett halvår respektive ett år efter det att kurserna avslutats.

Allmänna upplevelser av kursen

De intervjuade var samtliga mycket positiva till kursen och tyckte att den var både rolig och intressant och den har hos flera av deltagarna skapat intresse för vidare studier i ämnet. Lärarna upplevdes som mycket engagerade och verkade också ha utbyte av utbildningstillfällena.

”Nåt jag tyckte om var att lärarna, även när vi diskuterade i gruppen, så drog dom saker ur oss och petade oss åt rätt håll och ledde oss och gav oss lite tips, ja de fick oss att tänka på det som dom ville få fram, även om det var vi som diskuterade...”

Uppläggningsen med ett antal studiedagar förlagda över tid gav möjlighet att hinna reflektera över det som tagits upp innan nästa tillfälle. De intervjuade tyckte att de yrkesmässigt och verksamhetsmässigt blandade grupperna av deltagare bidrog till intressant erfarenhetsutbyte. Några upplevde att det var en fördel att inte gå kursen tillsammans med arbetskamrater eftersom det enligt de intervjuade kan verka hämmande i diskussionerna om man kommer från samma arbetslag, att inte våga säga vad man vill.

Kurslitteraturen upplevdes bra av samtliga men av några som svår. Att arbeta heltid och samtidigt hinna med att läsa in litteratur till nästa utbildningstillfälle upplevdes som stressigt och ibland ogenomförbart. En kommentar från en av de intervjuade var att det ställdes krav på att utföra en extra uppgift om de uteblivit från något utbildningstillfälle.

”Om man missade nån gång fick man nästan straffarbete, fick skriva ner väldigt mycket om man då jämförde med hur det var när man satt i grupperna...”

Det var endast en av de intervjuade som hade bedrivit högskolestudier tidigare. Några trodde att det kan verka avskräckande på några att kursen är på högskolenivå.

” att det krävs att man ska läsa själv och att det inte bara är att gå på härliga föreläsningar, man måste ju jobba lite själv också”

De intervjuade tyckte att det var bra att det var frivilligt att tentera och det var endast en av de intervjuade som tenderade för att få betyg och högskolepoäng från kursen. Den som tenderade hade inte studerat vid universitet tidigare.

Vad lärt sig? Fördjupad kunskap i ämnet?

Något som nämndes återkommande under samtalen som de intervjuade hade fått med sig från utbildningen var det som hade berörts om makt och maktrelationer i arbetet. Det har enligt de intervjuade medfört mycket funderande kring den egna rollen, förhållningssättet till de enskilda äldre de möter i sitt arbete och huruvida de omedvetet utövar makt.

”Man måste fundera över vad som är övergrepp, vi har kanske olika definitioner...”

”Det här med makt och empowerment, jag tycker att det är enormt viktigt och nåt som borde tas mycket mer tid till och borde vara nåt huvudämne på nån utbildning på alla arbetsplatser, för det är så stort, det har gjort att jag har börjat tänka på hur jag jobbar...”

De intervjuade tyckte att det var bra att få fakta och statistik om det som rör de äldre, t.ex. hur stor del av anhöriga det är som tillgodoser den omsorg som de äldre har behov av och att de äldre inte upplever sig vara så ensamma som man tror. Att få ett historiskt perspektiv på hur insatser till äldre personer utvecklats över tid har också uppskattats och gett nya perspektiv på dagens äldreomsorg. Några av de intervjuade tycker att det var nyttigt att få veta mer om funktionshinder som man som äldre person kan ha. Samtliga intervjuade tyckte att de lärde sig mycket av att ta del av andra deltagares erfarenheter, även från de som arbetade med stöd till personer med funktionshinder.

Påverkat yrkesrollen och det fortsatta arbetet inom social omsorg?

Flera av de intervjuade tycker att de efter utbildningen själva nu läser mer av tidningar och artiklar och tar del av TV- program som på olika sätt rör äldre och äldreomsorg. De upplever att de blivit mer medvetna efter kursen, fått ett annat förhållningssätt till den

äldre.

”Tror att den påverkar oss att försöka se ur brukarens ögon, det är ju faktiskt den personens liv det handlar om och som ska vara i fokus”

”Man måste släppa på att jag är ju vårdare eller sjuksköterska så jag måste göra så...det är ju vad den personen har för behov det handlar om”.

Det som berörts i utbildningen har enligt de intervjuade varit lätt att omsätta i praktiken och exempel som tagits upp har känts igen från arbetet i vardagen i äldreomsorgen. För deltagarna som intervjuades har det som handlat om makt och maktrelationer, enligt de själva, starkt påverkat det egna förhållningssättet till den enskilde äldre. På en av arbetsplatserna där andra kollegor deltagit i kursen vid tidigare tillfällen pratas det ofta om makt och hur det påverkar insatserna.

Betydelse för kollegor?

De intervjuade tycker att kursen för dem själva har inneburit en individuell utveckling men inte något speciellt för övriga kollegor på arbetsplatsen. För att kursen verkligen ska få någon betydelse i arbetslaget krävs enligt de intervjuade att samtliga, alla yrkesgrupper, går kursen för att få en förståelse för vad det handlar om och för att få en gemensam utgångspunkt/ och bas i arbetet. Här betonas att det är viktigt att även enhetschefen går kursen, även om hon/ han inte har direkt med omvårdnaden att göra, men hon/ han bör ha en förståelse för den enskilde äldres och närståendes situation som de har kontakt med.

De intervjuade är förvånade över att det är så många kollegor som inte vill gå kursen, trots att de själva gjort reklam för den. Någon har informerat om kursen på ett personalmöte, men det har inte dokumenterats i mötesprotokollet vilket den intervjuade tror kan bero på bristande intresse från chefen. De tror också att det bristande intresset hos kollegorna kan bero på att de hört att kursen ställer stora krav på deltagarna. Kursen skulle enligt de intervjuade saluföras mer och informeras om uppläggning och innehåll och fördelen med att det är en högskoleutbildning och inte ”en massa grunda konsulter”.

”Det tog mig tio kurser innan jag visste att den fanns och vad den innebar”

Betydelse för de äldre?

De intervjuade tror att den nytta de äldre kan få av att personalen deltagit i utbildningen är att man som personal efter kursen känner sig lugnare och säkrare i möten med de äldre. De tycker att de nu har ett annat förhållningssätt till och förståelse för den äldre och utgår från hans/ hennes situation och behov på ett annat sätt än tidigare, vilket de tycker borde gagna de äldre.

Hur bibehålla/ få användning för de nya kunskaperna efter kursens slut?

För att de nya kunskaperna ska komma till användning efter utbildningen tycker de intervjuade att det är viktigt att på arbetsplatsen få fortsätta prata om och diskutera det de lärt sig. Annars tror de att risken är att det rinner ut i sanden, vilket de upplever vanligtvis sker efter genomförda utbildningar. En av de intervjuade upplever att det finns utrymme på arbetsplatsen att få dela med sig av det de lärt sig och att få reflektera över arbetet, eftersom det finns en allmän vilja där att ständigt förbättra vården och omsorgen för de äldre. En annan av de intervjuade hade önskat att hon direkt efter utbildningen hade fått berätta och förmedla till arbetskamraterna vad hon lärt sig, men det har inte funnits tillfälle till det. Ett par andra tycker att det i regel är så det går till på deras arbetsplatser, det finns inget utrymme på

arbetsplatsträffarna att förmedla vad man fått med sig från en utbildning och det finns inga andra tillfällen heller för reflektion i arbetet.

”På våra personalmöten är vi fyrtio personer, totalt värdelöst, det ger ingenting och man kan inte reflektera där...”

Det kan också enligt ett par av de intervjuade uppstå avundsjuka i arbetslaget om någon fått gå på en utbildning, vilket också kan bidra till ett ointresse att ta del av vad kollegan lärt sig på utbildningen.

De intervjuade tycker att någon form av uppföljning av kursen vore bra och att eventuellt skapa några grupper som vill fortsätta att utveckla någonting som har dykt upp och resoneras om under utbildningen, t.ex att utveckla något i förhållningssättet i arbetet.

Enligt de intervjuade har alla anställda i äldreomsorgen ett ansvar för att ”hänga med i utvecklingen” och ta del av vad som händer och lära sig nytt, för att ständigt utveckla insatserna till de äldre. Men de tycker att förutsättningarna för det ser väldigt olika ut på olika arbetsplatser, på vissa arbetsplatser satsas mycket på kompetensutveckling och på andra görs ingenting. Här tycker de att enhetschefen har ett stort ansvar men att det även till viss del hänger på respektive medarbetare att ta och visa egna initiativ.

Kontinuerlig handledning tycker samtliga intervjuade behövs inom äldreomsorgen för att bibehålla och utveckla nya och gamla kunskaper, men det förekommer endast i undantagsfall.

Avslutande reflektioner

De deltagare som besvarat utbildarens kursvärderingar som presenterats här och de deltagare som intervjuats i den här utvärderingen har varit övervägande mycket positiva till utbildningssatsningen *Perspektiv på social omsorg*. Det överensstämmer även med de synpunkter som utvecklingsledaren tagit del av inom verksamheten.

Deltagarna tycker att de fått nya kunskaper och insikter som påverkat deras förhållningssätt till de äldre de möter i sitt arbete. Utbildningen har enligt de intervjuade deltagarna ökat medvetenheten och insikten om den äldres situation. Intresse har väckts för ytterligare studier i ämnet social omsorg. Deltagarna tycker att erfarenhetsutbytet med övriga deltagare i kurserna har varit en stor behållning av kursen, de upplever att det har bidragit till att vidga perspektiven.

Universitetsstudier

Anledningen till att förlägga utbildningarna på universitetsnivå var ambitionen att knyta vetenskap, beprövad erfarenhet och verksamhet närmare varandra. De utbildningar på universitets- eller högskolenivå som vanligtvis erbjuds anställda inom äldreomsorgen riktar sig enligt de intervjuade vanligtvis till chefer och legitimerad personal, där flertalet har behörighet att studera vid högskola. De har också oftast varit riktade till specifika yrkesgrupper. Den här utbildningen förefaller att vara unik på det sättet att den riktat sig till samtliga yrkesgrupper i äldreomsorgen, för att på sikt bidra till att utgöra en gemensam bas för arbetet. I den här utvärderingen har framkommit att flertalet deltagare, oberoende av yrkeskategori med högskolebehörighet eller ej, har uppskattat utbildningen och upplevt den som möjlig att genomföra och sett det som värdefullt att andra yrkesfunktioner utöver den egna deltagit.

Utifrån de kommentarer som deltagarna lämnat i den här utvärderingen finns det bland andra kollegor både en viss rädsla för universitets-/högskolestudier och en brist på insikt i vad det innebär. Förutom deltagande i föreläsningar ställs krav på egna prestationer, som litteraturstudier och gruppuppgifter, vilket inte alla deltagare tydligen hade varit medvetna om.

Det tydliggör vikten av att på ett annat sätt än nu informera om och skapa en förståelse för vad som både erbjuds men också förväntas av deltagare i kommande eventuella utbildningssatsningar vid universitet eller högskola.

Kunskapsanvändning?

Utbildningen skulle enligt ansökan till Kompetensstegen ge förutsättningar för diskussioner på arbetsplatserna ”kring en gemensam värdegrund utifrån en humanistisk syn om alla människors värde med respekt för självbestämmande och integritet”. Det förefaller som om speciellt avsnitten om makt, maktrelationer och empowerment har gjort starka intryck på deltagarna och de efterlyser mer av utbildning och diskussioner kring detta på arbetsplatserna. Resultatet av den här utvärderingen visar att de deltagare som intervjuats upplever att det ofta saknas förutsättningar för reflektion och diskussion på arbetsplatserna. Detta beklagas eftersom möjligheten att diskutera och reflektera ses som nödvändigt för att de nya kunskaperna efter kursen ska kunna utvecklas och komma till användning av fler, i arbetet. Det är inte möjligt att avsätta tid för detta och intresset hos chefer och kollegor varierar. Om alla på arbetsplatsen inklusive chefen går den här kursen, vilket de intervjuade föreslår, kanske det kan ge den gemensamma bas i arbetet som eftersträvas och skapa ett gemensamt intresse och behov av att föra en dialog om vidare i arbetslagen. Om så inte sker kan man fråga sig om utbildningssatsningen långsiktigt kommer att leda till den gemensamma värdegrund som eftersträvas och inte bara till en individuell utveckling för de som deltagit i utbildningen? Generellt sett kan man fråga sig huruvida det går att utveckla och skapa en dynamik i en verksamhet av det slag som äldreomsorgen är om det inte finns tid avsatt för kontinuerlig reflektion och återkoppling, som dessutom kan bidra till ett ständigt nödvändigt lärande?

Social omsorg

Enligt ansökan till Kompetensstegen har förväntade effekter varit att ”medarbetarna ska få större förståelse för den sociala omsorgens plats i det svenska samhället och det naturliga åldrandet” och ”utbildningen utgår från tanken att god omvårdnad är att se hela människan, inte bara det som är kopplat till sjukdom”. En av kommentarerna från en av deltagarna var att det uppskattades att kursen hade en annan vinkel än det som hälso- och sjukvården har, vilket tydligen är det fokus som deltagarna är vana vid i utbildningar. Social omsorg som ämne har förefallit nytt för flera av deltagarna, vilket kan tyckas märkligt eftersom den sociala omsorgen inom vård och omsorg för äldre, enligt utvecklingsledaren vid sidan av hälso- och sjukvården utgör en stor och central del. Men utbildningen har väckt intresse, ämnet upplevs angeläget av deltagarna och har hos flera av deltagarna som omfattats av den här utvärderingen skapat en önskan om att få lära sig mer.

Bilaga 1

Sociologiska institutionen
Uppsala universitet
Ht-07

Perspektiv på social omsorg, 7,5 p.

Schema

<u>Dag</u>	<u>Tid</u>	<u>Lokal</u>	<u>Innehåll</u>
13/9	12.15-15.00	2-K1024 Eng. Parken	Välkommen till kursen! (MW)
13/9	15.15-17.00	2-K1028 Eng. Parken	Omsorgsbegreppet (MW) <i>Litt:</i> Samuelsson, Sjöbeck: Äldres förväntningar på och tillfredsställelse med hemtjänst (<i>Socialgerontologi</i> kap 16) Bergh: Matlådan i gränslandet mellan service och omsorg (<i>Socialgerontologi</i> kap 17) Winqvist: <i>Den åldrande familjen</i> sid. 22-32
27/9	13.15-15.00	2-K1024 Eng. Parken	Att vara äldre i dagens samhälle (MW) <i>Litt:</i> Bengtson, m.fl: Ingenting är mer praktiskt användbart än en god teori (<i>Socialgerontologi</i> kap. 1) Öberg: Livslopp i förändring (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 2) Hagberg: Minnet av ett levt liv (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 3) Parker: Socioekonomisk status och hälsa hos äldre (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 6) Andersson: Ensamhet och sociala relationer (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 7) Kruse: Försörjningen på ålderdom (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 8)
27/9	15.15-17.00	2-K1028 Parken	Eng. Seminarium: Ålderism (MW) <i>Litt:</i> Andersson: Ålderism (<i>Socialgerontologi</i> , kap 5)
11/10	10.15-12.00	2-K1028 Eng. Parken	Att vara funktionshindrad i dagens samhälle (KB) <i>Litt:</i> Brusén & Hydén: Inledning (<i>Ett liv som andra</i> , kap. 1) Starrin: Empowerment och funktionshinder (<i>Ett liv som andra</i> , kap. 4) Hydén: Att leva ett eget liv: normalisering i den nya psykiatrin (<i>Ett liv som andra</i> kap. 8)
11/10	13.15-15.00	2-K1024 Eng. Parken	Seminarium: "Omsorgska" (MC) <i>Litt:</i> Barron: Omsorgska (stencil)
25/10	10.15-12.00	2-K1028 Eng. Parken	Historiska perspektiv på äldreomsorg (MW) <i>Litt:</i> Gaunt: Kulturell och social olikhet (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 4) Edebalk: Ekonomi och äldreomsorg (<i>Socialgerontologi</i> , kap 10)

Thorslund: Dagens och morgondagens vård och omsorg (*Socialgerontologi*, kap 11)
 Dahlberg: Äldreomsorgens aktörer (*Socialgerontologi*, kap. 12)
 Odén: Den gamla goda tiden? (*Socialgerontologi*, kap. 13)
 Winqvist: *Den åldrande familjen* sid. 13-21

25/10	13.15-15.00	2-K1024 Eng. Parken	Historiska perspektiv på handikappomsorg (KB) <i>Litt:</i> Engwall: Sinnesslöa kvinnor och sexualitet i ett historiskt perspektiv (<i>Genus och funktionshinder</i> , kap. 2)
8/11	10.15-12.00	16-0041 Eng. Parken	Genusaspekter inom social omsorg (KB) <i>Litt:</i> Barron: Kön och inflytande (<i>Ett liv som andra</i> , kap.5) Johansson: Om omsorg och jämställdhet i äldreomsorgen (<i>Socialgerontologi</i> , kap 14) Barron: <i>Genus och funktionshinder</i>
8/11	13.15-15.00	2-K1024 Eng. Parken	Seminarium: Etnicitet och social omsorg (MW) <i>Litt:</i> Torres: Att invandra till Sverige på äldre da´r (artikel) Sjöberg: När invandrare med funktionshinder möter samhället (<i>Ett liv som andra</i> , kap. 7)
22/11	10.15-12.00	2-K1028 Eng. Parken	Våld och övergrepp inom social omsorg (KB) <i>Litt.:</i> Hendeby, m.fl.: In dependent living: gender, violence and the threat of violence (artikel) Tideman: Levnadsvillkor och normalisering – om kommunaliseringens och handikappreformens påverkan (<i>Ett liv som andra</i> kap. 3) Brusén: Handikappolitik i förändring (<i>Ett liv som andra</i> kap. 10)
22/11	13.15-15.00	2-K1024 Eng. Parken	Seminarium: Socialt omsorgsarbete (MC) <i>Litt:</i> Sjöström: Professionell vänskap (artikel)
6/12	10.15-12.00	16-0041 Eng. Parken	Informell äldreomsorg (MW) <i>Litt.:</i> Winqvist: <i>Den åldrande familjen</i> Sundström: Åldrandet, staten och civilsamhället (<i>Socialgerontologi</i> , kap. 9)
6/12	13.15-15.00	2-1024 Eng.	Seminarium:Maktrelationer i omsorgsarbetet(MW) <i>Litt.:</i> Skau: Mellan makt och hjälp

13/12 **Skriftlig tentamen** (tid och plats meddelas senare)

För att erhålla kursintyg måste man ha varit med på sex föreläsningar och aktivt deltagit i samtliga seminarier. Giltig frånvaro kan kompenseras med skriftlig uppgift. För erhållande av kurspoäng krävs dessutom godkänd skriftlig tentamen. Möjlighet till omtentamen ges. Datum för denna meddelas senare. Anmälan till omtentamen skall göras till expeditionen senast en vecka före skrivningstillfället.

Lärare: KB = Karin Barron (karin.barron@soc.uu.se)
 MC = Marianne Carlsson (marianne.carlsson@soc.uu.se)
 MW = Marianne Winqvist (marianne.winqvist@soc.uu.se)

Litteratur

Böcker

Andersson, L., red. (2001) *Socialgerontologi*, Studentlitteratur, Lund

Barron, K., red. (2004) *Genus och funktionshinder*, Studentlitteratur, Lund

Brusén, P., Hydén, L-C, red. (2000) *Ett liv som andra. Livsvillkor för personer med funktionshinder*, Studentlitteratur, Lund

Skau, G.M., (2001) *Mellan makt och hjälp. Förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsvetenskapligt perspektiv*, Liber, Stockholm

Winqvist, M., (1999) *Den åldrande familjen. Om vuxna barn och deras hjälpbehövande föräldrar*, Studentlitteratur, Lund

Artiklar / stenciler (erhålles i samband med kursstarten)

Barron, K. (2001) *Omsorgska*, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala, 3 sid.

Hendey, N., Pascall, G. (1998) Independent Living: gender, violence and the threat of violence, *Disability & Society*, vol. 13, no. 3, 415-427

Sjöström, M.E.S. (1994) Professionell vänskap, i Eriksson, B.E., Näsman, E., red., *Samhällsvetenskap och vardagserfarenhet. Teori, praktik, etik*, Liber utbildning, Stockholm, 62-91

Torres, S., (2002) Att invandra till Sverige på äldre da´r: integrationsmöjligheter för 'sent-i-livet' invandrarna, *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 4, 338-356, (www.socwork.gu.se/svt/artiklar/htm)

Bilaga 2

Sammanställning av två kursvärderingar för kursen Perspektiv på social omsorg, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

HT 06- 31 deltagare, 15 från äldreomsorg, 16 från Stöd till funktionshindrade, 26 besvarat enkäten,

HT 07- 14 deltagare, 10 från äldreomsorg, 4 från Stöd till funktionshindrade, 14 deltagare besvarat enkäten

Totalt 40 deltagare från två av kurserna har besvarat enkäten

Fråga	Stämmer mkt bra	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls	Totalt
Delkursens innehåll o utformning var klara för mig från början	14	22	4		40
Undervisningen har gett mig en fördjupad kunskap om ämnet	24	15	1		40
Kursen har beaktat genusaspekter	27	13			40
Kursens uppläggning har gett mig möjligheter att konstruktivt påverka undervisningen	10	14	13	1	38
Jag har förberett mig väl till undervisningstillfällena	7	29	4		40
Jag har deltagit aktivt på lektionerna	16	23		1	40
Mitt intresse för ämnet har ökat under kursens gång	25	15			40
Kursen har uppmuntrat till självständigt kritiskt tänkande och analys	26	12	1		39
Jag är på det hela taget nöjd med kursen	29	11			40
Totalt	178	154	23	2	357

Sammanfattande kommentarer till ovanstående besvarade påståenden

Antal svar: 21

Kursen har upplevts bra och inspirerande av flera deltagare (7)². Några deltagare kommenterar att det varit svårt att påverka undervisningen under tiden kursen pågick (3). Några andra deltagare tycker att kursen fått dem att börja reflektera mer över sitt eget beteende (4). Några tycker att det varit svårt att hinna med att läsa all kurslitteratur (2).

Synpunkter från enstaka personer är:

- att anhörigfrågan hade kunnat ingå mer i kursen
- en deltagare som hade varit skeptisk inför ”det sociala” i kursen, men sedan upplevt ett djupare innehåll än förväntat
- att få fördjupning i allt, önskemål om att starta en 5- 20 poängs utbildning i social omsorg
- att ha fått ett nytt perspektiv på social omsorg
- med bra och engagerade lärare blev det ett mycket bra utbyte av tankar

Övriga frågor

Vad har varit bra med kursen?

Antal svar: 38

Flera deltagare tycker att föreläsningarna har varit inspirerande (8), och föreläsarna har upplevts som entusiastiska och engagerade (8). Några deltagare har uppskattat blandningen av kursdeltagare, yrken och verksamhet (6), de tycker att det bidrar till att få olika perspektiv (3) och erfarenhetsutbyte (4). Fler tycker att möjligheten att få diskutera i små grupper har varit bra (6).

Synpunkter från enstaka personer är:

- att kursen bara skulle ha bestått av föreläsningar
- att det varit bra att få diskutera med hela gruppen vid seminarierna
- att ha fått insikt om vikten av handledning

Vad skulle kunna förbättras på kursen?

Antal svar: 30

Några av deltagarna tycker att det kunde ha ställts högre krav till seminarierna (3) och skett en bättre styrning av gruppernas presentation vid återsamling (3). Vid seminarierna har det enligt några av deltagarna varit de som tycker om att prata som hörts mest (2) och det påpekas att det finns de som inte tycker om att prata inför en hel klass (1). Några deltagare tycker att det skulle vara mer av föreläsningar och mindre tid för grupper (4). Andra hade önskat mer tid för diskussion och reflektion vid seminarier och föreläsningar (4) och några deltagare tycker att diskussionerna ska vara lärarledda hela tiden (3). Fler fallstudier har önskats av några deltagare (3). Ett par deltagare hade önskat mer om psykiatri och en deltagare mer om omsorg.

Synpunkter från enstaka personer är:

- att det har varit svårt att inte ha stödanteckningar inför tentamen
- önskemål om gästföreläsare, t.ex. biståndshandläggare
- mer tid för anhörigfrågor
- att brukarens miljö kontra personalens rätt till arbetsmiljö skulle beröras

Vad anser du om kurslitteraturen?

² Siffran inom parentes anger antalet personer som har svarat på detta sätt

Antal svar: 35

Kurslitteraturen har upplevts bra av flera deltagare (11) och mycket bra av ett par deltagare. Några deltagare tycker att den varit omfattande men intressant (5). Flera deltagare tycker att en del av litteraturen varit tungläst och svår att förstå (14), som ett exempel på det nämns boken Socialgerontologi (7). Ett par deltagare tycker att den engelska litteraturen var svår.

Synpunkter från enstaka personer är:

- att "Omsorgska var jättekul!"
- att "den oändliga problematiseringen känns ovan och även ordvalet"
- att det var för lite litteratur

Hur bedömer du din egen insats under kursen?

Antal svar: 38

Mer än hälften av deltagarna är nöjda med sin egen insats (25). Några deltagare påpekar att de varit mycket engagerade även om de inte pratat så mycket (4), några andra att de inte deltagit speciellt aktivt p.g.a. obehag att prata inför grupper (4). Det finns kursdeltagare som tycker att de kunde ha varit mer pålästa inför kurstillfällena (4).

Synpunkter från enstaka personer är:

- en deltagare som hade föredragit att gå utbildningen på arbetstid (arbetar nattetid före och efter skoldagarna)

Vad betyder den här kursen för din yrkesroll och för ditt fortsatta arbete inom social omsorg?

Antal svar: 36

Kursen har haft stor betydelse för flera av deltagarna (7). Exempel som ges är att deltagaren har utvecklats yrkesmässigt och personligt (2), tänker efter mer och har som ambition att förbättra möten med brukare och anhöriga (3). Ett par deltagare tycker att kursen bidragit till en bättre kunskap och förståelse för konsekvenser av eget handlande. Några deltagare har blivit mer medvetna om sin roll och vilken maktposition det kan innebära (3). Enligt några deltagare har kursen skapat en vilja att läsa vidare i social omsorg och sociala frågor (4). Några deltagare uppger att de har haft möjlighet att diskutera och fördjupa det som tagits upp i utbildningen med kollegor som tidigare deltagit i motsvarande utbildning (2). Ett par deltagare tycker inte att kursen har någon betydelse för yrkesrollen.

Synpunkter från enstaka personer är:

- en önskan att många fler kollegor ska få gå den
- ett önskemål om möjlighet att få gå fördjupningsutbildning
- att det behövs mer tid för reflektion och diskussion i arbetet
- en förhoppning om att bli en ännu bättre undersköterska och närståendestödjare
- att bli mer uppmärksam på kränkningar och bli mer frimodig att göra något åt det
- att kursen fått deltagaren att växa som människa och se andras behov och sätt att vara
- att kursen har avlivat en del myter bl.a. kring anhörigas roll i vården
- att kursen har varit bra för vidareutveckling av arbetet
- att det har varit en universitetskurs kan bidra till en statushöjning i arbete
- att ha blivit mer medveten om genus/ beroende/ profession och makt
- att man kan ha nytta av kursen inom många omsorgsområden

Övriga synpunkter

Antal svar: 20

Deltagarnas övriga synpunkter kan sammanfattas i positiva upplevelser av kursen (13) och en önskan från flera om att få gå en fördjupningskurs (8).

Synpunkter från enstaka personer är:

- att de ska motivera sina kollegor att gå kursen
- att alla som arbetar i äldreomsorgen borde få den kunskap som kursen ger
- att föreläsarna varit trevliga och brunnit för sina ämnen
- att skrivuppgiften blev tung p.g.a. att deltagaren hade varit frånvarande vid ett seminarium
- att det varit bra att kursen hade en annan vinkel är hälso- och sjukvården ("som man är van vid")

Bilaga 3

Hej!

Du är en av många som deltog i någon av kurserna "Perspektiv på social omsorg", vid Uppsala universitet, under åren 2006 eller 2007. Kurserna är några av alla aktiviteter som genomförs i Uppsala kommun i den nationella satsningen Kompetensstegen.

Jag har fått kommunens uppdrag att genomföra en utvärdering av de olika aktiviteterna. En förutsättning för att kunna genomföra utvärderingen är bl.a. att jag får möjlighet att träffa representanter från verksamheterna som deltagit i olika aktiviteter i Kompetensstegen.

En allmän information om att utvärdering av Kompetensstegen ska ske har lämnats till era chefer, men inte hur och när det ska ske för just den här utbildningen.

För att få kunskap om hur den utbildning Du gått kan bidra till ökade kunskaper och en bättre omsorg, vill jag nu träffa Dig och fem andra deltagare från kurserna för ett samtal.

Till grund för samtalet ligger den kursvärdering Du och de andra fyllde i vid slutet av kursen. Ditt deltagande är naturligtvis frivilligt, men Dina synpunkter är viktiga och jag hoppas att, och skulle vara tacksam för att Du som utvald har möjlighet att vara med. Hoppas också att verksamheten ska störas så lite som möjligt av detta.

Det som framkommer vid samtalet kommer bara jag att ta del av, dvs. det kommer inte att kopplas till dig som person, men kommer att utgöra ett bidrag till nytta för planering av andra utbildningsinsatser framöver.

Därför bjuder jag nu in Dig till ett samtal:

Dag:

Tisdag den 1 april 2008

Tid:

kl. 14.00- 16.00

Plats:

**Regionförbundet Uppsala län, Kungsgatan 41 i Uppsala,
(nära korsningen Kungsgatan/ S.t Persgatan) våning 1, lokal Havsörnen (portkod 3085)**

Tacksam för att gärna direkt, eller **senast den 28 februari , få svar** på om Du kan komma eller ej!

Meddela mig per telefon, 018- 18 21 17, eller mbl 070- 368 96 48 (tala in ett meddelande om jag inte kan svara) eller e-mail brita.gustafsson@region uppsala.se .

Hör gärna av Dig om du har några frågor om detta.

Välkommen!

Vänliga hälsningar

Brita Gustafsson

*Projektledare
Kompetensstegen Utvärdering
Regionförbundet Uppsala län
FOU
Box 1843
751 48 Uppsala
Tel 018- 18 21 17 Mbl 070-368 96 48
brita.gustafsson@region uppsala.se*

Bilaga 4

Intervjuteaman för deltagare i kursen Perspektiv på social omsorg, Uppsala produktion vård och bildning

- **Upplevelsen av kursen, allmänt**
- **Uppläggning av kursen**
- **Kunskap/ förståelse**
- **Uppföljning av några av enkätfrågorna**
 - ”Vad betyder den här kursen för Din yrkesroll och för Ditt fortsatta arbete inom Vård och omsorg?”
 - ”Undervisningen har gett mig fördjupad kunskap i ämnet?”
 - Upplevelser när en tid förflutit
- **Verksamhetsnära?**
 - Relevant för arbetet?
 - Synpunkter på målgruppen?
 - Betydelse för arbetslag/ kollegor?
- **Brukarperspektiv**
 - Betydelse för de äldre
 - Betydelse för de anhöriga
- **Långsiktighet**
 - Hur behålla/utveckla vidare?